

ISBN 978-86-82873-15-0

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ШЕЗДЕСЕТ ГОДИНА
ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК
С А Н У

ЗБОРНИК РАДОВА I

Уређивачки одбор:

др Гордана Јовановић, редовни професор, др Александар Лома, дописни члан САНУ, др Предраг Пипер, дописни члан САНУ, др Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, др Стана Ристић, научни саветник, др Срето Танасић, научни саветник

Главни уредник:

Срето Танасић

БЕОГРАД
2007

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41:005.71(497.1),,1947/2007“
811.163.41(082)

ШЕЗДЕСЕТ година Института за српски језик САНУ : зборник радова I / уредник Срето Танасић. — Београд : Институт за српски језик САНУ, 2007 (Београд : Чигоја штампа). 494 стр. ; — 24 cm

Тираж 500. — Напомене и библиографске референце уз текст. — Библиографија уз поједине радове.

ISBN 978-86-82873-15-0

1. Танасић, Срето [уредник]

а) Институт за српски језик САНУ (Београд) — 1947–2007

б) Српски језик — Зборници

COBISS.SR-ID 145323020

Рецензенти:

академик Милка Ивић, др Гордана Јовановић, редовни професор,
др Александар Лома, дописни члан САНУ, др Предраг Пипер, дописни члан САНУ,
др Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, др Стана Ристић, научни саветник,
др Срето Танасић, научни саветник

Секретари редакције:

мр Владан Јовановић
Марина Спасојевић

Израду и штампање финансирало је Министарство науке Републике Србије.

Издаје:

Институт за српски језик САНУ, Буре Јакшића 9

Коректура:

Владан Јовановић и Марина Спасојевић

Припрема за штампу:

Давор Палчић (palcic@eunet.yu)

Штампа:

ЧИГОЈА ШТАМПА
Београд, Студентски трг 13
chigoja@eunet.yu
www.chigoja.co.yu

Тираж

500

САДРЖАЈ

Предговор	7
-----------------	---

I

Драго Ћупић — Срето Танасић: <i>Шездесет година Института за српски језик САНУ</i>	11–18
Ирена Грицкат-Радуловић: <i>Наука о језику у делатности Академије</i>	19–106
Милка Ивић: <i>Александар Белић (2. VIII 1876 — 26. II 1960)</i>	107–109
Милка Ивић: <i>Актуелности Белићевих погледа на именицу</i>	111–123
Драго Ћупић: <i>Михаило Сивановић (Свијена Пийерска, 1903 — Београд, 1991)</i>	125–130
Стана Ристић: <i>Прва лексикографска школа у Институту за српски језик САНУ</i>	131–149
Марта Бјелетић: <i>Пројекат „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика“</i>	151–170
Гордана Јовановић — Виктор Савић: <i>Пројекат „Обрада старих српских писаних синонима и израда Речника црквенословенског језика српске редакције и Српскословенског јеванђељског речника“</i>	171–177
Слободан Реметић: <i>Шездесет година дијалектологије у Институту за српски језик</i>	179–193
Предраг Пипер: <i>Савремени српски књижевни језик у истраживањима и издањима Института за српски језик САНУ</i>	195–204

II

Милка Ивић: <i>О специфичном лексичко-морфолошком ентитету пут</i> ..	207–214
Миланка Бабић: <i>Грамаичко-прагматичке везе презентативних партикула ево, ето, ено у екскламативним конструкцијама</i>	215–228
Милета Букумирић: <i>Изучавање српског језика на Филозофском факултету у Приштини</i>	229–242
Даринка Гортан-Премк: <i>Српска лексикографија данас. Три предлога</i> ..	243–247
Јасмина Грковић-Мејдор: <i>Језик српске средњовековне писмености: достигнућа и задаци</i>	249–266
Милорад Дешић: <i>Српски језик као страни у теорији и пракси</i>	267–271
Милан Драгичевић: <i>Прекодрински мост (поводом 60 година постојања Института за српски језик САНУ)</i>	273–278

Радмила Жугић: <i>Генитивне предлошко-падежне синтагме узрочног значења с предлогом од у говору јабланичког краја (паралеле с приренско-тимочким и косовско-ресавским говорима)</i>	279–291
Гордана Јовановић: <i>Бура Даничић, Рјечник из књижевних старијих српских — дело нејролазне лексикографске вредности</i>	293–297
Милош Ковачевић: <i>Међуоднос фуџура I и фуџура II имперфективних глагола</i>	299–311
Ана Кречмер: <i>Славеносрпска писменост и њено значење за историјску српстику</i>	313–320
Władysław Lubaś: <i>Мój naukowy Belgrad</i>	321–329
Јордана Марковић: <i>Српска дијалектологија после</i>	331–338
Герхард Невекловски: <i>Српски језик у Аустрији</i>	339–348
Милош Окука: <i>Српстика у Баварској</i>	349–365
Бранислав Остојић: <i>Досадашњи резултати, стање и будући задаци науке о српском језику у Црној Гори</i>	367–373
Звездана Павловић: <i>Поглед на оронимију Србије</i>	375–380
Јованка Радић: <i>Пол и категоријална припадност назива за лица у српском језику</i>	381–400
Милорад Радовановић: <i>Ојолски пројекат</i>	401–416
Милица Радовић-Тешић: <i>Славови М. Пешикана о језику у Црној Гори</i>	417–425
Андрей Н. Соболев: <i>Календарная лексика балканских славян</i>	427–443
Димитрије Стефановић: <i>Нешто о лингвистичкој српстици на Универзитету у Будимпешти у прошлости и данас</i>	445–461
Рада Стијовић: <i>Семантичко-ортографске дистинкције неких сложеничких образовања</i>	463–470
Светлана Михаиловна Толстая: <i>Языковой образ пустого</i>	471–480
Пол-Луј Тома: <i>Српстика у Француској</i>	481–494

ISBN 978-86-82873-15-0, p. (107–109)

УДК 811.163.41:929

2007.

МИЛКА ИВИЋ
(Београд)

АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ
(2. VIII 1876 — 26. II 1960)

(Ово је прештампана верзија рада који је био објављен у *Зборнику
Мајице српске за филологију и лингвистику* III, Нови Сад, 1960, 199–201)

Када је, на самом прагу XX века, европску лингвистичку средину, одавно богату традицијама, фасцинирала појава једног младог Србина, Александра Белића, чији већ први, студентски радови значе прилог науци, а резултате његове докторске тезе уноси велики Бругман у свој Grundriss индоевропеистике, Велика школа тек је прерастала у Универзитет. Било је то у Србији време скромних почетака и огромних напора да се напусти крајња периферија културно-научних збивања Европе. Штета би било да се тако велики таленат закопа у тако малој средини, говорили су Белићеви професори нудећи му, по завршетку студија, место на московском универзитету где је славистика, у рукама једног Фортунатова, доживљавала дане великог цветања. То је била ретка понуда. Белић јој се обрадовао (какво је то било признање вредности!) и — одбио. Сматрао је да му је место ту, међу својима, где се тек стварало, где је требало бити пионир у тако много чему. Остао је, избио већ првог дана у први ред и наставио тако, у првој реду, преко пола столећа. Никада му то не смео заборавити!

Било је филолога и пре Белића у српској средини. Трудољубиви, поштени радници, они су и радили и урадили доста. Али њихов круг идеја, научни метод и смер интересовања остајао је од локалног значаја. Светска лингвистичка јавност је већ била далеко одмакла од њих новим путевима. Стићи њен успон у једном скоку био је подвиг. Тај подвиг, па и више од тога, учинио је Александар Белић.

Велики ученик великих мајстора (Фортунатова, Бругмана, Лескина, Сиверса), он је заузео своје место на славистичкој катедри београдског универзитета наоружан одличним познавањем тада савремених метода и несвакидашњим личним талентом. С Белићем престаје

стари филолошки метод рада, започиње лингвистичко проучавање језика у коме се уочавају проблеми и изналазе њихова решења. Године 1905. већ се појављује његова књига *Дијалекти источне и јужне Србије*, нова по концепцији, по опсервацији, по методу. Велики је то био дотађај у лингвистичкој средини не само Србије него целог словенског југа. У период око 1910. пада Белићев велики захват у тешку проблематику словенске акцентологије. На материјалу дотле науци непознатих чакавских говора сазревају његове идеје о акценатској метатонији. Опет новатор, опет смео у опсервацији, иступа са својом теоријом овог пута пред светску лингвистичку јавност. Одједи су велики. Отпочиње ново поглавље у научном третирању словенских прозодиских феномена. Тако је Белић. већ првих година свог деловања у науци, већ првим својим радовима, не само достигао високи ниво светских лингвистичких достигнућа него чак стао у ред оних који намећу корак, одређују смер даљег надирања. Његов успон значио је и успон српске лингвистике у целини. Ни то му не смемо заборавити!

У скоро свим гранама лингвистичког проучавања на материјалу српскохрватског језика он је први повео правом стазом. Са њиме почиње озбиљан научни рад на српскохрватској дијалектологији. Подједнако заинтересован и за српске и за хрватске народне говоре, Белић је заслужан за стварање лепе традиције у обављању сваког научног посла у нашој средини, што доказују радови његових ученика и сарадника. А какав је то био снажан, импресиван почетак најбоље илуструје позната историја с Белићевим писмом Бодуену де Куртене: сопствена искуства у дијалектолошким пословима изложио је Белић у писму овом чувеном научнику, а овај, задивљен богатством и оригиналношћу мисли, објављује текст писма који постаје, и остаје, научни документ озбиљне вредности.

Белићеву пажњу увек је привлачила велика, узбудљива епоха стварања заједничког књижевног језика Срба и Хрвата. Да поменем само његове радове: *О Вуковим погледима на српске дијалекте и књижевни језик*, *Вук и Даничић*, *Вукова борба за народни и књижевни језик*. Задивљен грандиозном фигуром Вука, Белић му је сваком приликом одавао признање са искреном емоцијом. Како је разумљив тај афинитет првога који је ушао у суштину српскохрватског језика према првоме који је тај језик обликовао! Кад се буде једном писала историја српскохрватског књижевног језика, колико ће се само пута помињати и један и други!

Да је дуги живот Александра Белића био још само мало дужи, угледала би света много деценија припремана *Историја српскохрватског језика*. Овако, остају нам само скице (литографисани курс универзитетских предавања: *Историја српскохрватског језика: речи*

са дефлексијом, *Историја српскохрватског језика: речи са конјугацијом*). По њима већ можемо проценти колико је обиље података мајсторском руком изнађених, постављених у прве оквири историјске перспективе, протумачених са дубоким осећањем за пропорције у односима, за праву меру у одвајању битног од небитног. А како је тек леп узорак Белићевог метода познато његово *Учешће Св. Саве и његове школе у сиварању нове редакције српских ћирилских сѝоменика!*

Стално, као лајтмотив, прати нас иста, истинита констатација: Белић — узор, у толико много, у толико разних прилика, и тако неопозиво узор! Ни то му не смемо заборавити.

Много се и с пасијом Белић посвећивао својим, домаћим лингвистичким проблемима. Никада није пропуштао да будним оком осматра свакидашњу језичку праксу, схватајући сасвим тачно културно-просветну мисију такве будности. Сетимо се само његових правописних дискусија или предане, стимулирајуће и константне сарадње у часопису *Наш језик*. То, међутим, не значи да се он утаборио у својој, домаћој проблематици где је знао колико ће бити, у своје тренутку, први и једини. Напротив. Увек довољно млад духом, није допуштао да тамо, ван нас, по свету, расте и буја лингвистика, а да он не ослушне њене токове. Стајао је доследно на мртвој стражи, свестан да се не сме никада пустити из руку оно што је његовом заслугом избором: да нисмо више буцак, да смо и ми »свет«, да наша наука о језику разговора с иностраном на равној ноzi. Сетимо се Белићевих радова из упоредне граматике: *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe*, *О двојини у словенским језицима*, *Словенски инјунктив у вези са ѝосѝанком словенског глаголског вида*, *Посѝанак ѝрасловенске глаголске сисѝеме*, *Најмлађа (ѝређа) ѝромена задњенейчаних сугласника к, г и х у ѝрасловенском језику*. Сетимо се одјека који су имали ови радови. Сетимо се још, и нарочито, да је он први код нас проговорио (и то каквим снажним гласом!) о оним најкрупнијим, ошптелингвистичким проблемима. Његово дело *О језичкој ѝприроди и језичком развијку* остаје као трајни документ о томе како се лако отварају широки научни видици када се чврстом мишљу заоре дубоко у сопствени језик.

Његова су дела од оних која умеју потомству да говоре. Не будите никад глуви за ход лингвистичке мисли по свету — поручује. Ја сам стојао на мртвој стражи, стојте и ви; каква одговорност ако вашом кривицом изгубимо корак!

Ни то, можда чак највише то, не смемо и нећемо Белићу заборавити.

Благо ономе који је толиким дугом незаборава задужио своје! Имао се рашта и родити.